

Verborgen schatten

sporen van het Rampjaar 1672

1. Kleiwegpoort, bij deze noordelijke stadspoort ontving het stadsbestuur van Gouda in juni 1672 Willem III van Oranje. De vijf stadspoorten van Gouda zijn in de negentiende eeuw gesloopt. Bij archeologisch onderzoek zijn resten van de poorten, zoals muren, vloeren en aangrenzende stadsmuren, gevonden. Bij de Rotterdamse Poort aan de Veerstal zijn deze contouren zichtbaar gemaakt.

2. Statensluis, deze grote sluis ten westen van Gouda werd tijdens de Tachtigjarige Oorlog aangelegd om militaire transporten eenvoudiger te maken. In 1672 was het een cruciale inlaat voor het water dat het Rijnland onder water moest zetten. De huidige sluis werd in de achttiende eeuw gebouwd. De komende jaren wordt historisch en archeologisch onderzoek verricht naar de voormalige Statensluis.

3. Ijsseldijk, door de dijk tussen Haastrecht en Gouda af te graven moest het eenvoudig worden deze te doorbreken. De Krimpenerwaard kon dan snel onder water worden gezet. De Goudse beambten die moesten toezien op de werkzaamheden werden door

Vesting aan de Hollandsche IJssel

In de Middeleeuwen had **Oudewater** een stenen stadsmuur; resten hiervan zijn op verschillende plekken gevonden. De aarden vestingwallen van na 1672 en 1740 hebben minder sporen nagelaten, maar archeologisch onderzoek in de Sint Janstraat heeft de contouren van het bastion gedeeltelijk ontwaard.

6

Praktische informatie

- De route heeft geen vast begin- en eindpunt.
- Bezoekt u de regio per trein, dan kunt u een OV-fiets huren. Vanwege het beschikbare aantal kunt u dit het beste doen in Gouda of Woerden. Fietswinkels langs de route bieden eveneens de mogelijkheid om een fiets of een e-bike te huren.
- De meeste locaties in deze folder bevinden zich in de buitenlucht en hebben geen openingstijden. Molens, musea en ook Fort Wierickerschans zijn echter niet altijd te bezoeken. Controleer de openingstijden voordat u op reis gaat.

Streekproducten

Langs de route vindt u op diverse plaatsen winkels en boerderijen waar u streekproducten kunt aanschaffen. Bij Kaasboerderij van Eijk aan de Vlist kunt u zelfs echte 'Oude Hollandse Waterlinie'-kaas kopen!

Een echte inundatie

Waterberging **Hooge Boezem** bij Haastrecht staat regelmatig onder water. In 1672 was dat ook zo; het water dat uit de Lek in de Lopikerwaard stroomde beschermde de steden Gouda en Schoonhoven tegen een Franse aanval. De waterberging is tegenwoordig verdeeld in diverse zones, waar verschillende natuurtypen worden ontwikkeld.

4

boeren uit Stolwijk gegijzeld, en de Krimpenerwaard bleef droog.

5. Hoenkoop, de Nederlandse soldaten bij Hekendorp werden geleid door de initiatiefrijke graaf van Horne. Hij zette met beschietingen en overvallen druk op de Fransen in Oudewater, waarbij ook in de buurt van Hoenkoop schermutselingen plaatsvonden. Zijn versterkingen waren tijdelijk en hebben weinig sporen nagelaten. Op de zuidelijker gelegen Koeschans zijn bij archeologisch onderzoek wel resten van bakstenen bebouwing gevonden. Er stond daar een klein huis.

7. Goejanvervellesluis, water uit de Hollandsche IJssel werd gebruikt om het land tussen de Wiericks onder water te zetten. De polders ten noorden van de Oude Rijn werden eveneens vanuit Hekendorp en Gouda geïnundeerd. Om de sluis te beschermen werden diverse verdedigingswerken gebouwd. Lang na het Rampjaar werd hier, in 1787, prinses Wilhelmina van Pruisen ondergebracht door Patriotten die haar de toegang tot Holland hadden ontzegd.

8. Was Driebruggen onderdeel van de Waterlinie? Dat is niet zeker! Archeologisch onderzoek is vaak gebaseerd op historisch onderzoek, bijvoorbeeld naar de locatie van verdwenen bebouwing. Soms levert dat niet genoeg informatie op. In 1674 gaf stadhouder Willem III opdracht om 'de schans' bij Driebruggen af te breken, maar verder is maar zeer weinig bekend over deze schans. Er is meer historische informatie nodig voordat archeologisch onderzoek zinvol is.

10. Woerden was in 1672 een van de weinige Hollandse steden die in handen viel van de Fransen. Het belandde hierdoor aan de 'verkeerde' kant van de Oude Hollandse Waterlinie. In oktober 1672 deed Willem III een poging om Woerden te veroveren, maar deze aanval op de stad mislukte. De stad raakte hierbij zwaar beschadigd; om hulp te krijgen uit Utrecht hadden de Fransen een vuur aangestoken in de toren van de Petruskerk. Al snel stonden de toren, kerk en vele andere gebouwen in brand.

11. Fort Wierickerschans is een uitstekend bewaard voorbeeld van de zeventiende-eeuwse vestingbouw. Tijdens werkzaamheden aan het terrein worden af en

7

Fietsen langs de Waterlinie

Sporen van de Oude Hollandse Waterlinie zijn op veel plaatsen te zien, zoals bij de **Goejanvervellesluis** in Hekendorp. Met deze folder in de hand ontdekt u langs een route van ca. 50 kilometer diverse iconen van de Waterlinie. Onderweg bezoekt u ook vele fraaie dorpen en oude steden.

Op de website vindt u meer informatie over de Oude Hollandse Waterlinie, vele andere fiets- en wandelroutes in het liniegebied en het laatste nieuws over culturele evenementen in de vestingsteden:

oudehollandsewaterlinie.nl

Uitgave: Stichting Oude Hollandse Waterlinie
Realisatie: Sander Enderink (OnsToen)
Beeld: Fort Wierickerschans, Zuid-Hollands Landschap, Moniek Quist-Mulder, Michiel van de Burgt, Sander Enderink, Samo Trebizan
Publicatie: mei 2020

oudehollandsewaterlinie.nl
contact@ohwl.nl

Mede mogelijk gemaakt door het programma publieksbereik archeologie van de provincie Zuid-Holland.

Hof van Waarder

De voormalige **commanderij van de Johanniter Orde** werd in 1672 verwoest door Franse militairen. Vanaf 1321 had de Orde hier ruim 200 hectare in beheer; de commandeur was vaak ook pastoor van Waarder. Boerderijen in de omgeving van het bezette Woerden hadden lange tijd te maken met Fransen die op zoek waren naar etenswaar, hout en ander materiaal. Op het terrein van het voormalige hof zijn in de loop der jaren diverse oude gebruiksvoorwerpen gevonden.

9

toe oude voorwerpen gevonden. Het fort werd gebouwd na de Franse aanval over de bevroren Waterlinie in december 1672. Het fort moest herhaling voorkomen. Archeologisch onderzoek heeft aangetoond dat hier een Romeinse grensweg lag. In de nabije Put van Broekhoven is zelfs een Romeinse helm gevonden. Romeinse limes en Hollandse Waterlinie liggen hier in elkaars verlengde.

12. Zwammerdam werd in december 1672 onder de voet gelopen door Franse soldaten. Na een moeizame tocht door het bevroren polderland reageerden de Fransen zich af op de bevolking. Aan de dorpskerk is te zien hoe groot de verwoesting was: de nieuwbouw heeft een andere kleur. Ten noorden van Zwammerdam bevinden zich de resten van een kleine schans met de weemoedige naam **Altelaat** (zie kaart).

13. De Prinsendijk aan de Enkele Wiericke brak in januari 1673 door. De **polders tussen de Waterlinie en de Gouwe** hadden daardoor maandenlang te maken met wateroverlast. Een deel van dit gebied is door latere vervening veranderd in de Reeuwijkse Plassen.

Water redt de Republiek

De Oude Hollandse Waterlinie kwam in juni 1672 tot stand om de Franse invasie van de Nederlandse Republiek tot stilstand te brengen: met succes! Woerden en Oudewater werden door het Franse leger bezet, maar bij Hekendorp werd het land onder water gezet en ontstond een onneembare barrière.

Ten noorden van de Oude Rijn en ten zuiden van Oudewater werden de polders ook onder water gezet (lichtblauw op de kaart). Later stroomde nog veel meer land onder als gevolg van dijkdoorbraken (donkerblauw op de kaart). De Waterlinie werd zo veel groter dan ooit de bedoeling was geweest.

Zwakke schakel

De Oude Hollandse Waterlinie strekte zich uit van Muiden aan de Zuiderzee tot het Land van Altena ten zuiden van Woudrichem. Nergens was de linie zo smal als bij Hekendorp: slechts enkele honderden meters onder water gezet land tussen de twee Wierickes. Bovendien waren het dorp Bodegraven en de Middeleeuwse stad Gouda als vesting ongeschikt. Om dit zwakke punt te beschermen sloeg het leger van stadhouder Willem III van Oranje zijn tenten op bij Nieuwerbrug, Bodegraven en later Alphen aan den Rijn. Zo werden de wegen naar Den Haag en Leiden verdedigd.

Verborgene schatten

sporen van het Rampjaar 1672

Frontlinie

Het gebied tussen Woerden en Gouda was tijdens het Rampjaar een frontlinie; er waren schermutselingen bij Oudewater, Hekendorp en Papekop, een grote veldslag bij Woerden en een Franse verrassingsaanval over de bevroren Waterlinie waarbij Zwammerdam en Bodegraven in brand werden gestoken.

Sporen in het landschap

De Oude Hollandse Waterlinie is nog goed zichtbaar op Fort Wierickerschans aan de Oude Rijn. Het fort werd in 1673 gebouwd om een herhaling van de Franse aanval te voorkomen. Ook sluizen en waterwegen zijn herkenbaar. Op andere plaatsen zijn de sporen minder vanzelfsprekend. Dankzij archeologisch en historisch onderzoek is toch veel bekend. Deze fietstocht verbindt diverse toplocaties in Gouda, Oudewater, Nieuwerbrug en Zwammerdam met elkaar.

Fietsen en vestingen

Via de fietsknooppunten vindt u eenvoudig uw weg door het hart van de Oude Hollandse Waterlinie. Onderweg bezoekt u dorpen en steden die zich uitstekend lenen voor een tussenstop; van koffie en taart in Hekendorp of Zwammerdam tot een museumbezoek in de historische binnenstad van Woerden of Gouda.

Langs de route vindt u op verschillende plaatsen informatieborden over de Oude Hollandse Waterlinie en op Fort Wierickerschans waant u zich (tijdens openingsuren) al snel in de tijd van Willem III van Oranje. Of u nu tussen Nieuwerbrug en Zwammerdam langs de Oude Rijn fietst, of dwars door de polders van de Lopikerwaard bij Haastrecht, het karakteristieke landschap van het Hollandse veenweidegebied laat geen twijfel bestaan over het belang van water voor de regio. Net als in 1672!

Fort Wierickerschans is het enige fort van de Oude Hollandse Waterlinie dat na 1815 niet is afgebroken of is opgenomen in de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het heeft hierdoor zijn originele vorm behouden. Het fort is vrij toegankelijk van maandag t/m vrijdag tussen 9.00 en 16.00. Zie fortwierickerschans.nl voor de meest recente informatie over het fort.

Nieuwerbrug 1672 is een gratis app voor Android en iOS telefoons. Digitale reconstructies van de schansen, video's over het Rampjaar en 360-graden beelden van de huidige en de zeventiende-eeuwse situatie brengen de Waterlinie bij Nieuwerbrug tot leven. De app beschikt ook over een VR-optie. Op de website hoofdkwartier1672.nl vindt u meer informatie.

Een fietsroute van 50 kilometer

De groene lijn tussen de fietsknooppunten is de aanbevolen route langs de hoogtepunten. Twee alternatieven zijn gemarkeerd met stippellijnen; de weg tussen Haastrecht (34) en Hekendorp (14) maakt de route ca. 15 kilometer korter. Een bezoek aan Woerden maakt de route ca. 10 kilometer langer.